

Poszerzona przestrzeń społeczna Internetu w działalności edukacyjnej gimnazjalistów

Przestrzeń społeczna jest postrzegana najczęściej jako przestrzeń istniejąca w ramach innego niż fizyczny porządku ontologicznego, a jej rozmiarów nie da się określić. Zazwyczaj powstaje dzięki działaniom jednostki lub grup zaspokajających potrzeby i realizujących aspiracje (tak własne, jak i obce). W witrynie Wikipedii znajduje się wyjaśnienie, że przestrzeń jest społeczna, gdy:

- wytwarzana jest w procesach zbiorowości ludzkich;
- można ją scharakteryzować poprzez odwołanie się do określonych działań indywidualnych i zbiorowych;
- posiada dla jej uczestników określone znaczenie, wartość;
- może być czyjąś własnością;
- posiada odniesienie do cech ludzi, którzy ją tworzą (wypełniają), do cech kultury, którą tworzą;
- można w niej określać odległości i dystanse mierzone inaczej niż w przypadku przestrzeni fizycznych [Wikipedia 2010].

Pojęcie przestrzeni wykorzystywane jest przez specjalistów z wielu dyscyplin naukowych, którzy zazwyczaj określają ją przez podanie definicji lub dokonując jej podziałów. Dla matematyków jest ona abstrakcyjną ideą, dla fizyków – własnością materii, dla geografów i przyrodników – środowiskiem naturalnym, wykształconym w toku ewolucji, zaś dla socjologów i kulturoznawców – tworem ludzkim, antropogenicznym, wytworzonym przez jednostki, grupy i zbiorowości ludzkie [Jałowiecki 1988]. B. Jałowiecki i M. Szczepański definiują przestrzeń społeczną jako „pewien wymiar rzeczywistości społecznej” [Jałowiecki 2006: 316]. W ujęciu prezentowanym przez M. McLuhana przestrzeń staje się społeczna wtedy, gdy ludzie przywiązują do niej określone wartości, a w toku ich wytwarzania wchodzi w określone stosunki władzy, własności i wymiany [McLuhan 2004: 317]. Przestrzeń społeczną „otwierają” wzajemne relacje międzyludzkie. W ujęciu socjologicznym A. Wallis pisze, iż „przestrzeń społeczną danej zbiorowości stanowi użytkowany i kształtowany przez nią obszar, z którym wiąże ona system wiedzy, wyobrażeń, wartości i reguł zachowania, dzięki którym identyfikuje się najpełniej z tym obszarem” [Wallis 1990: 13]. Odwołując się do koncepcji przestrzeni H. Lefebvre’a wypada wymienić następujące sposoby rozumienia przestrzeni:

- przestrzeń jako czysta forma, pozbawiona jakichkolwiek interpretacji i ideologii;

- przestrzeń jako wytwór społeczny; przestrzeń jest miejscem ludzi oraz produkowanych przez nich przedmiotów i rzeczy, jest obiektywizacją tego, co społeczne, a w konsekwencji tego, co duchowe;
- przestrzeń jako narzędzie, środowisko, zapośredniczenie;
- przestrzeń jako przedmiot lub suma przedmiotów, rzecz lub zbiór rzeczy, towar lub zespół towarów [McLuhan 2004: 314–315].

Lefebvre’owskie rozumienie przestrzeni jako narzędzia, środowiska lub zapośredniczenia odzwierciedla większość aspektów poszerzonej przestrzeni społecznej Internetu. Dzięki Internetowi pojmowanemu jako narzędzie zaistnieć mogą kontakty społeczne (więzi, relacje) oderwane od kontekstu przestrzeni fizycznej, możliwa jest zapośredniczona wymiana informacji. Trzeba mieć świadomość tego, iż przestrzeń społeczna Internetu zmienia tradycyjne pojmowanie przestrzeni i zmienia charakter relacji międzyludzkich. Społeczna przestrzeń Internetu stanowi poszerzenie fizycznej przestrzeni, w jakiej funkcjonuje społeczeństwo na co dzień. Przyjmując terminologię McLuhana, przestrzeń wirtualna Internetu stanowi poszerzenie przestrzeni społecznej, w której przebiegają kontakty międzyludzkie. Internet w odróżnieniu od innych mediów współtworzy nowe wymiary rzeczywistości, redefiniując nasz sposób myślenia o przestrzeni i tym, co prawdziwe i realne. Umacnia się społeczne przekonanie, że to medium jak żadne inne kompresuje czas i przestrzeń. Internet na różne sposoby udowadnia swoim użytkownikom, że jest poszerzeniem przestrzeni społecznej.

Cyberprzestrzeń stała się najważniejszym medium dla młodego pokolenia. Internet jest dla młodzieży głównym źródłem wiadomości, skarbnicą wiedzy, portalem komunikacji z innymi ludźmi, a przede wszystkim miejscem rozrywki. Z badań firmy CBOS [Raport CBOS 2008] wynika, że już w drugiej połowie 2008 r. z Internetu korzystało 89% młodzieży w wieku 15–17 lat. W tym czasie z Internetu korzystało 47% Polaków powyżej 15. roku życia. Szczególnego znaczenia nabiera procentowa zmiana miejsca korzystania z Internetu w stosunku do podobnych badań CBOS z 2004 r. Otóż w roku 2008 82% młodzieży korzystało z Internetu w domu, co daje 32% wzrostu do badania z 2004 r., przy 78% młodzieży korzystającej z Internetu w szkole, z zaledwie 2% wzrostem w czteroletnim dystansie czasowym. Najwyższa częstotliwość użytkowania Internetu (codziennie i kilka razy w tygodniu) odnotowała również wysoki 30% wzrost w obu badaniach (59% w 2004 r. i 89% w 2008 r.). Zmiana intensywności korzystania z Internetu młodzieży w wieku 15–17 lat jest zbieżna ze wzrostem znaczenia domu rodzinnego jako miejsca dostępu. W rankingach CBOS [Raport CBOS 2008] i PBI/Gemius [Raport Gemius S.A. 2009] dla młodzieży najbardziej interesującym zajęciem w Internecie pozostaje wyszukiwanie informacji (przydatnej także w kształceniu). Na znaczeniu zyskały usługi komunikacyjne w Internecie (np. Gadu-Gadu, Tlen), z których korzystało w 2008 r. około 77% młodzieży w wieku 15–17 lat. Trzecie miejsce zajęły serwisy społecznościowe – Web 2.0 (np. Nasza-klasa, Myspace), gdyż korzystało z nich 68% młodzieży. Mobilny dostęp do Internetu nie cieszył się dużą popularnością wśród młodzie-

ży, gdyż używany był zaledwie przez 10% młodych internautów. Od wzmiankowanych badań społecznych tendencje młodego pokolenia Polaków (gimnazjalistów) zmierzają w kierunku zacieśniania więzi i zwielokrotniania kontaktów w poszerzonej przestrzeni Internetu. Tego typu zmiany powinny wpłynąć na pogłębienie rozdźwięku międzypokoleniowego i skrócenie czasu zmiany pokoleniowej (wystąpienia nowej generacji).

Ujmując problematykę młodzieży w przestrzeni społecznej Internetu z tej przybliżonej powyżej perspektywy wybrano obszar Zagłębia Dąbrowskiego do badań diagnostycznych antycypowanych procesów zmian. Główny problem badawczy dotyczył znaczenia Internetu w życiu młodzieży, a populację stanowili uczniowie gimnazjum. Anonimowe badanie ankietowe zostało skierowane do 500 uczniów szkół gimnazjalnych. W badaniu uczestniczyła reprezentatywna grupa 220 uczniów z Sosnowca, 160 uczniów z Dąbrowy Górniczej oraz 120 uczniów z Będzina. Proporcje liczbowe respondentów w poszczególnych miastach były podyktowane udziałem liczby ludności tychże miast w regionie Zagłębia Dąbrowskiego. W badaniach wzięło udział 295 chłopców, co stanowi 59% wszystkich badanych. Wiek respondentów, uczniów klas trzecich gimnazjum, to przeważnie 16 lat i zostali oni dobrani celowo, ze względu na stojącą przed nimi decyzją o kierunku kształcenia (karierze, przyszłości zawodowej). Kwestionariusz ankiety zawierał 10 pytań, które w większości dawały możliwość wyrażenia respondentom własnych opinii i ocen. Uszczegóławiając problematykę badania, zostały sformułowane następujące pytania:

- 1) Jak często uczniowie korzystają z Internetu?
- 2) Z jakiego portalu internetowego uczniowie korzystają najczęściej?
- 3) Czy szkoła powinna umożliwić korzystanie z Internetu wszystkim uczniom?
- 4) Czy Internet w życiu współczesnego człowieka jest nadzwyczaj ważny?
- 5) Ile czasu we własnym odczuciu uczniowie spędzają w Internecie?
- 6) W jakim celu uczniowie korzystają z Internetu?
- 7) Z jakich informacji korzystają uczniowie podczas surfowania po Internecie?
- 8) Z jakich komunikatorów internetowych najczęściej korzystają uczniowie?
- 9) Jakich programów używają uczniowie do pobierania plików z Internetu?
- 10) Jakie pliki uczniowie pobierają najczęściej z Internetu?

Uczniowie ostatnich klas gimnazjum najczęściej (codziennie) korzystają z Internetu w domu (80%), a łącząc to z odpowiedziami – kilka razy w tygodniu (9%), to dom jest miejscem użytkowania Internetu dla 89% respondentów. Szkoła natomiast dla 63% respondentów jest miejscem korzystania z Internetu kilka razy w tygodniu (codziennie nie występuje – w weekendy jest nieczynna). Inne miejsca dostępu są używane okazjonalnie lub wcale. Wśród portali internetowych respondenci nie wyróżniają szczególnie żadnego z nich, a odchylenie mieści się w granicy 2% błędu. Według 89% ankietowanych, szkoła powinna pozwalać uczniom na korzystanie z Internetu (zdecydowanie tak – 68% i raczej tak – 21%). Blisko połowa młodzieży gimnazjalnej (49%) uważa, że Internet w życiu współczesnego człowieka jest bardzo ważny (31%) lub raczej ważny (18%). Wśród respondentów

12% nie posiada wyrobionego zdania na ten temat. Co czwarty ankietowany (25%) deklaruje, że nie może się obejść bez Internetu. Opinie dotyczące zbyt rzadkiego lub zbyt częstego użytkowania Internetu dotyczą podobnych liczb respondentów – po 18%. Tylko 12% uczniów uważa, że wykorzystuje Internet w czasie dla nich wystarczającym, pozostali nie posiadają wyrobionej opinii w tej kwestii. Do najpopularniejszych usług on-line respondenci zaliczają:

- usługi komunikacyjne (komunikatory i chatroom'y) używane są codziennie przez 41% respondentów, a przez 26% kilka razy w tygodniu – razem 67%;
- poczta elektroniczna używana jest raz (29%) lub kilka razy (33%) w tygodniu przez 62% respondentów;
- pobieranie plików z Internetu przez 60% respondentów jest wykonywane codziennie (40%) lub kilka razy w tygodniu (20%).

Gimnazjaliści najczęściej poszukują informacji dotyczącej rozrywki (86%), w tym codziennie robi to 71% respondentów, 15% kilka razy w tygodniu. Następnie ankietowanych uczniów interesują wiadomości (75%), w tym 44% poszukuje ich codziennie, a 31% kilka razy w tygodniu. Internet do uczenia się często wykorzystuje 66% internautów, w tym 36% robi to codziennie, a 30% kilka razy w tygodniu. Środowisko ankietowanych gimnazjalistów jest zdominowane przez komunikator Gadu-Gadu, gdyż używa go aż 92% respondentów. Gimnazjaliści z regionu Zagłębia Dąbrowskiego lubią używać programu eMule do pobierania plików z Internetu, 65% używa go codziennie, a 25% kilka razy w tygodniu. Mniejszym zainteresowaniem cieszy się oprogramowanie do pobierania Torrent'ów, gdyż 55% respondentów używa go codziennie, a tylko 15% kilka razy w tygodniu. Najczęściej i najchętniej przez ankietowanych uczniów pobierane są utwory muzyczne w formacie MP3. Takich pobrań często dokonuje 57% uczniów, z czego 27% robi to codziennie, a 30% kilka razy w tygodniu. Około 50% respondentów pobiera chętnie gry komputerowe z Internetu, lecz dokonują tego raz w tygodniu (24%) lub raz w miesiącu (26%). Filmy i inne pliki cieszą się popularnością poniżej połowy respondentów i tylko okazjonalnie.

Młodzież zarówno z regionu Zagłębia Dąbrowskiego, jak i z ogólnopolskiej grupy respondentów CBOS ma podobne upodobania co do wyboru miejsca do korzystania z zasobów Internetu. Niezależnie od miejsca zamieszkania młodzież najchętniej korzysta z Internetu w domu, a następnie w szkole. Zamiana miejsc między szkołą i domem rodzinnym nastąpiła na przełomie lat 2004–2008. Pozostałe miejsca dostępu do Internetu, o które pytano w sondażach, nie cieszą się szczególnym zainteresowaniem ze strony młodych internautów. Młodzi respondenci w tej kwestii stanowią spójną grupę z trendem w kierunku niekorzystania z alternatywnych miejsc dostępu.

Najważniejszymi usługami on-line dla młodzieży gimnazjalnej są usługi komunikacyjne i Web 2.0 (serwisy społecznościowe). W tym zakresie są realizowane potrzeby młodzieży w zakresie rozrywki i towarzyskich kontaktów rówieśniczych. Najczęściej młodzi internauci korzystają stacjonarnie z komunikatorów:

Gadu-Gadu i Tlen, a mobilne usługi komunikacyjne są udziałem co dziesiątego respondenta. Drugim ważnym wnioskiem jest to, że Internet dla młodych respondentów z opisanych badań diagnostycznych (własnych, CBOS i PBI/Gemius) jest pierwszoplanowym źródłem wiadomości. Serwisy informacyjne zajmują drugie miejsce jako cel użytkowania Internetu, a z badań CBOS wynika, że Internet jest ważniejszy dla nastolatków niż radio i telewizja. Wśród opinii respondentów nt. serwisów informacyjnych i wyszukiwawczych nie można odnaleźć żadnych szczególnych preferencji. Na trzecim miejscu uplasowały się edukacyjne zasoby Internetu, które są istotnym celem użytkowania Internetu dla 2/3 młodych respondentów uczestniczących w badaniach regionalnych. We wszystkich badaniach najsilniej przebijają się zastosowania Internetu w sferze szeroko rozumianej rozrywki, co dla sfery sieciowej edukacji (e-edukacji) powinno się wiązać z implikacjami ludyczności w jej serwisy i platformy.

Wśród młodych respondentów wspomnianych badań diagnostycznych co czwarty przyznaje, że nie wyobraża sobie życia bez Internetu, a co piąty jest zdania, że spędza w Internecie zbyt dużo lub za mało czasu. Blisko połowa respondentów jest przekonana o istotnym znaczeniu Internetu w życiu współczesnego człowieka. Co dziesiąty badany gimnazjalista nie odczuwa potrzeby posiadania dostępu do Internetu w szkole. Wszyscy badani gimnazjaliści, którzy aktywnie komunikują się ze sobą via Internet, są miłośnikami pobierania plików z sieci, zwłaszcza za pomocą usług P2P: eMula i Torrent. Najczęściej pobierane są utwory muzyczne w formacie MP3 i gry komputerowe (skompresowane i scrack'owane), gdyż do tej grupy usług uczniowie gimnazjum nie zaliczają plików pobieranych w ramach własnych działań edukacyjnych w Internecie (dokumentów PDF, DOC, prezentacji multimedialnych).

Społeczna przestrzeń Internetu dla pokolenia gimnazjalistów jest od kilku ostatnich lat codziennym, niemalże naturalnym środowiskiem komunikacji międzyludzkiej. W tej przestrzeni najczęściej realizowane, zaspokajane są potrzeby posiadania i utrzymywania więzi z innymi ludźmi. Najłatwiej jest realizować te więzi na gruncie szeroko pojmowanej rozrywki, lecz bogata jest też komunikacja dotycząca środowiska szkolnego młodego pokolenia. Po analizie wyników badań własnych w regionie Zagłębia Dąbrowskiego, raportów CBOS i PBI/Gemius można wnioskować, iż wzrost znaczenia Internetu dla poszerzenia przestrzeni społecznej przyszłych generacji młodzieży jest zjawiskiem nieodwracalnym. Przestrzeń społeczna Internetu powinna i może być dostępna dla wszystkich, zwłaszcza w multimedialnym wymiarze, wraz z upowszechnieniem się standardów Web 3.0.

Literatura

- Jałowicki B. (1988), *Koncepcja schematu wyjaśniającego społeczne wytwarzanie przestrzeni oraz ewolucja* [w:] *Spółczesność i przestrzeń zurbanizowana*, red. M. Malikowski, S. Solecki, Rzeszów.

Jałowiecki B., Szczepański M. (2006), *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Warszawa.
McLuhan M. (2004), *Zrozumieć media. Przedłużenie człowieka*, Warszawa.
Raport CBOS (2008), „Zagrożenia w Internecie”, wrzesień 2008.
Raport Gemius S.A. (2009), „Polski Internet 2008/2009”.
Wallis A. (1990), *Socjologia przestrzeni*, Warszawa.
Wikipedia (2010), *Przestrzeń społeczna*, http://pl.wikipedia.org/wiki/Przestrzeń_społeczna (12.02.2010).

Streszczenie

Internet, zwłaszcza w wersji Web 2.0, w szczególny sposób poszerzył przestrzeń społeczną. Dla badacza zmian społecznych interesujące jest dorastanie społeczeństwa do nowych przestrzeni społecznych, bardziej niż asymilacja już ukształtowanej społecznie, dojrzałej części społeczeństwa. W tym zakresie dokonano analizy raportów z badań głównych instytucji sondażowych w Polsce i przeprowadzono badania własne w regionie Zagłębia Dąbrowskiego, którego populacja wynosi ok. 500 tys. mieszkańców. W badaniach własnych zwrócono szczególną uwagę na edukacyjne znaczenie Internetu dla pokolenia nastolatków. Wyniki badań własnych są zbieżne w znakomitej większości z tymi publikowanymi w raportach CBOS i OBOP, ale charakteryzują się większą dokładnością w kwestii edukacyjnych zastosowań Internetu.

Słowa kluczowe: przestrzeń społeczna, Internet, edukacja gimnazjalna.

An extended social space of the Internet in educational activities of middle school students

Abstract

The Internet, particularly Web 2.0 version, extended a social space in a special manner. From a perspective of a researcher, what is interesting is growing-up of a society to new social spaces rather than assimilation of socially well-formed and mature part of this society. In this scope, the analysis of public opinion research reports of leading opinion poll institutions in Poland was conducted, together with one's own research studies carried out in Zagłębie Dąbrowskie Area with the population of about 500,000 inhabitants. In latter studies special attention was focused on educational significance of the Internet for a generation of teenagers. The findings of one's own research studies are considerably convergent with those ones published in reports of CBOS and OBOP opinion poll institutes, however, they are characterized by greater precision in terms of educational applications of the Internet.

Key words: social space, Internet, grammar school education.